

ELŐSZÓ

„Aki nem tudja, honnan jött,
nem tudhatja, hová megy,
mert nem tudja, hol van e világban.”
(Habsburg Ottó)

Évfordulós kötetet vesz kézbe az Olvasó. Kettős évfordulóét, amelynek okán akadémiai kutatóműhelyek, egyetemek, hazai és határon túli múzeumok munkatársai idézték fel egy közép-európai birodalom utolsó évtizedeinek korát. Egy olyan kulturálisan, felekezeti és etnikailag sokszínű egység társadalmi kérdéseivel foglalkoztak, amelynek Közép-Európa egységes arculatát, modern világunknak pedig főbb pilléreit köszönhetjük ebben a térségben. Ez a birodalom azonban az első világháború küszöbére válsághelyzetbe került, az egységesítő erők mellett egyre inkább érzetették hatásukat a szétfeszítő tendenciák. Utóbbiak kibontakozását az első világháború történelmi eseményei segítették elő.

A kettős jubileumot is e kérdéskör hatja át. Egyfelől az első világháború kitörésének évfordulójára emlékezik a kötet, másfelől egy – az első világháború következményeit is szimbolizáló – életút „megkoronázására”. Mindkettő mögött egyúttal a Habsburg család egy-egy személyiségeire emlékezünk: Ferenc Ferdinánd trónörökös ellen 100 évvel ezelőtt elkövetett sarajevói merényletre és IV. Károly király földi pályájának „mennyei koronájára”, amelyet 10 éve a római katolikus egyház boldoggá avatási szertartása jelentett. Ferenc Ferdinánd trónörökös tragikus halála egy regionális társadalmi feszültség katalizátora, nagyapám boldoggá avatása pedig egy személyes életút példájának felmutatása volt. Mindkettő a térséget gyökeresen érintő Nagy Háborúra adott eltérő válaszokat szimbolizál.

A 100 éves évforduló okán Európa szerte számos konferencia foglalkozott az első világháborúval. Ezek a történelem megismerését, tanulságainak levonását segítik elő, ami tudatos erőfeszítés eredménye. Nincs ez másként esetemben sem. Sokan úgy vélik, aki a Habsburg család tagja, családjá okán eleve ismeri a történelmet. Az interdiszciplináris kutatások számomra is új ismeretekkel és tanulságos eredményekkel szolgálnak. Christopher Clark például Európa – hosszú

békeéveken át – az első világháborúhoz vezető útját vizsgálva rámutatott a háború kiváltó okaira. Ezek közül első helyen a túlfűtött nacionalizmusok versengését, közgondolkodásban elfoglalt helyét jelölte meg. A szarajevói merénylet – értelmezésében – csupán ennek szerencsétlen lecsapódása. A háború előbb vagy utóbb a merénylet nélkül is kitört volna. Az első világháborút követő időszak a kontinens széteséséhez, Közép-Európa Nyugat- és Kelet-Európa közötti felmorzsolódásához vezetett. Az utat pedig a nemzeti szocializmus, a második világháború, majd a kommunizmus szegélyezte. A Habsburg család számára az első világháború és az azt követő korszak nagy tanulsága a Monarchia szupranacionális elvében rejlő lehetőségek felismerése és továbbvitele. Az Osztrák-Magyar Monarchiában megtestesülő *Reichsidee* (nemzetek feletti entitás) nehezen ültethető át más nyelvre. A gyakorlatban egy szupranacionális jogrendet jelentett, amely lehetőséget biztosított a Monarchia sokféle népének, kultúrájának és vallásának a konfliktushelyzetek békés keretek között történő kezelésére, a viták elmérgesedését megelőzve a konfliktuskezelésbe egy szupranacionális szint bevonására. A *Reichsidee* alapötlete a második világháború után az Európai Unióval éledt újjá, egy olyan stabil struktúrát hozva létre, ami nemzedékeken keresztül garantálhatta a béke magától értetődőségének érzetét. A béke azonban mindig is tudatos erőfeszítések eredménye. Ezért fontos megismernünk a szupranacionális elv múltbéli működését, tanulnunk a múlt problémáiból és pozitívan értékelhető jelenségeiből. Ebből a szempontból a kötet anyaga tanulságokkal szolgálhat a párhuzamos lojalitások, különböző nemzetkoncepciók, szimbolikus megfogalmazások, közösségi rítusok és kulturális hagyományok, azaz a Monarchia utolsó évtizedeiben működő összetartó és szétfeszítő jelenségek tekintetében.

Bár a szervező intézmények közül két egyetem jogelődje is nevében hordozta Ferenc József nevét, s a konferenciának otthont adó szegedi városháza reprezentatív termei úgyszintén a nagyárvíz során, majd az újjáépítést követően Szegedre látogató uralkodó emlékét idézik a kötet számos tanulmányával együtt, mégis egy kevésbé ismert személyről szólnék pár sorban, akivel e kötet külön blokkban foglalkozik. Nagyapám, boldog IV. Károly nagyon rövid ideig uralkodott. Katona volt, s nem készült tudatosan az uralkodói szerepre. Trónörökössé Ferenc Ferdinánd tragikus halála tette, uralkodóvá pedig a háború reménytelen helyzetében kellett válnia. Katonaként, a

különböző állomáshelyeken és a fronton közvetlenül szembesülhetett a háború borzalmaival és népei szenvedésével. Az első pillanattól megpróbált mindent megtenni a háború befejezéséért és a béke megteremtéséért. Megismerte a borzalmakat és véget akart vetni nekik. A boldoggá avatási eljárás során szent II. János Pál pápa életútjából példaként ezt a törekvést emelte ki. Bár célját nem sikerült elérni, példává a célhoz vezető útja vált, azon igyekezete, hogy mindent megtegyen a béke megteremtése érdekében. Több szerző munkájából ismerhetjük meg ennek a személyes példának a felekezeti recepcióit.

A konferencia kötete eltérő diszciplináris és kutatói megvilágításokban múltunk egy fontos periódusát segít megismerni, ami azért fontos, mert – édesapám gondolatát idézve – jövőnk dolgai-ban eligazodni csak a jelenünkhöz vezető út és a múlt alapos ismeretének birtokában tudunk.

Szeged, 2014. november 4.

Habsburg György
nagykövet

